

Förord

Det har under en längre tid funnits behov av en sammanfattande beskrivning av yrkesmässig potatisodling på svenska. Tidigare böcker var ”Potatisen” av Otto Djurle, 1939, ”Potatisodlaren” av Esbo m.fl., 1950, ”Matpotatis” av Alm och Karlsson, 1963, och den senaste ”Odling potatis i norr” av Nils Gustavsson m.fl. 1986. Därefter har det saknats en samlad litteratur om potatisodling. Även broschyrer och stencilhäften om ett flertal ämnesområden har sedan länge tagit slut.

Många potatisgårdar liksom erfarenhet av odlingen går i arv, men ibland möter man som rådgivare intresserade, som vill börja odla potatis utan att ha några förkunskaper. Man vet då inte i vilken ände man ska börja, för att beskriva praktisk potatisodling. Då är det värdefullt att ha en bok och säga: ”läs det här för att få grundläggande kunskap om produktionen. Sedan kan vi gå vidare och diskutera hur du kan komma igång med en odling.”

Vi, som potatisrådgivare vid Hushållningssällskapet Skaraborg, kom därför fram till att vi borde skriva ner vår samlade kunskap om odlingen. Målsättningen är en bok med inriktning på praktiken, som med vissa fördjupningar ger odlaren förståelse och kunskap för att kunna fatta egna beslut. Boken fyller även en funktion som lärobok på lantbruksskolor, liksom vid andra kurser och utbildningar där man vill förmedla kunskap om potatisodling. Avancerade odlare kan använda boken som uppslagsverk, särskilt kapitlen om skadegörare och växtnäring, samt bilagan för omvandling av specifik vikt.

En faktabok på svenska med förhållandevis få läsare och därmed liten upplaga går inte att finansiera med försäljningsintäkter. Därför tackar vi för det ekonomiska stöd – som erhållits från Jordbruksverket, LRF:s projekt ”Kraftsamling växtodling”, Västerbotten Potatis AB samt Västerbottens Potatisodlarförening – vilket möjliggjort utgivning. Tack också till annonsörer.

Vi vill också tacka Lars Danielsson, tidigare rådgivare vid Hushållningssällskapet, som skrivit kapitlen om sorter och lagring, samt Jüri Kännö, tidigare Lyckeby Stärkelsen, som skrivit kapitlet om stärkelseodling. Tack också till alla som vänligen bidragit med bilder (se respektive bild), samt till alla som faktagranskat speciella avsnitt och välvilligt delat med sig av sina expertkunskaper inom olika områden. Vi tackar även för det ovärderliga redaktionsarbete, som Lisbeth Larsson, Tibro, lagt ner för att göra författarnas bidrag enhetliga och konsekventa.

Vi tackar alla övriga som bidragit till bokens förverkligande och hoppas att nutida och framtida potatisodlare ska få nytta av kunskaperna.

Skara 2012

Ingemar Nilsson

Åsa Rölin

Anette van Schie

Innehåll

Kapitel:

1. En knöl att tycka om, s. 7

Allsidigt näringsinnehåll, s. 7
Hög mättnadskänsla och lågt GL, s. 7
Resistent stärkelse, s. 8
Variationsrik, s. 8

2. Potatisplantan, s. 10

Härstamning och utbredning, s. 10
Anatomi, s. 10
Fysiologiska egenskaper, s. 12

3. Planera en odling, s. 13

Intresse och kunskap, s. 13
Odlingsförutsättningar, s. 13
Arealkrav, s. 14
Avsättningsmöjligheter, s. 14
Investerings- och kapitalbehov, s. 15
Arbetsbehov, s. 15

4. Sorter, s. 16

Stort urval, s. 16
Egenskaper, s. 17
Sortval, s. 18
Presentation av sorter, s. 20

5. Utsäde, s. 26

Utsädeskvalitet, s. 26
Knölens livscykel - en faktaruta, s. 29
Utsädesstorlek, s. 30
Förbehandling av utsädet, s. 30

6. Jordbearbetning, s. 33

Markpackning, s. 33
Fasta körspår, s. 34
Alvluckring, s. 36
Bearbetning av olika jordtyper, s. 37
Strängläggning av sten och kokor, s. 39

7. Växtnäring, s. 40

Gödslingsstrategi, s. 40
Analyser, s. 40

Växtnäringsbehov, s. 43

Växtnäringsinnehåll i knölar, s. 49

Gödsling med precision, s. 50

Kalkning och pH, s. 50

Organisk gödsel, s. 51

Mineralgödsel, s. 53

Gödsling i ekologisk odling, s. 54

Växtnäringsbalans, s. 54

Utlakning av kväve, s. 55

8. Sättning, s. 56

Tidpunkt, s. 56

Sättdjup, s. 56

Sättavstånd, s. 56

Radavstånd, s. 57

Vändtegar, s. 58

Raka rader, s. 58

Efterputs, s. 59

Potatissättare, s. 59

Radgödsling, s. 60

Exempel på skördeutfall, s. 60

9. Skötsel under växtperioden, s. 62

Sprutteknik, s. 62

Ogräsbekämpning, s. 64

Svåra ogräs, s. 68

Överliggare, s. 69

Slutkupning, s. 70

Bekämpning av bladmögel, s. 71

Bekämpning av torrfläcksjuka, s. 74

Bekämpning efter prognos, s. 74

Bekämpning av insekter, s. 75

Bevattnings, s. 77

10. Blastdödning och skörd, s. 80

Blastdödning, s. 80

Friläggning, s. 82

Skörd, s. 82

Val av maskinsystem, s. 83

11. Lager och ventilation, s. 85

Knölens fysiologi, s. 85
Fysikaliska begrepp, s. 85
Lagring, s. 86
Kondens, s. 90
Lagringsmetoder, s. 90
Ventilationsprinciper, s. 91

12. Tvätt, sortering, packning, s. 94

Tvätt, s. 95
Sorterare, s. 95
Polerare, s. 97
Packning, s. 98

13. Ekologisk odling, s. 99

Växtföljd och växtnäring, s. 100
Sortval, s. 100
Ogräs, s. 101
Skadegörare, s. 102
Direkta växtskyddsåtgärder, s. 102

14. Odling av tidig potatis, s. 103

Sortval, s. 103
Förgroning, s. 103
Sättning, vävtäckning, s. 104
Skötsel under växtperioden, s. 104
Blastdödning, skörd och tvätt, s. 105

15. Odling av utsädespotatis, s. 106

Härstamning, förökningsmetoder, s. 106
Bestämmelser, s. 107
Kvalitetskontroll, s. 108
Odlingsåtgärder, s. 109

16. Odling av industripotatis, s. 110

Några specifika krav, s. 110

17. Odling av stärkelsepotatis, s. 111

Speciellt för odlingen, s. 111
Bekämpning av skadegörare, s. 112
Skörd och lagring, s. 112

18. Potatis som foder, s. 114

Till nötkreatur, s. 114
Till gris, s. 115
Till höns, s. 115

19. Kvalitetsstandard och certifieringar, s. 116

Knölkvalitetskontroll, s. 116
Märkning av förpackad potatis, s. 117
Certifieringar, s. 117

20. Ämnen att ge akt på, s. 120

Glykoalkaloider, s. 120
Nitrat, s. 121
Kadmium, s. 122
Kemikalierester, s. 123

21. Ekonomi och kalkylering, s. 124

22. Marknad och konsumtion, s. 128

Potatisen i världen, s. 129
Potatisen i Sverige, s. 130
Konsumtion, s. 131
Marknadsstruktur – matpotatis, s. 132
Prisbildning och marknadsbalans, s. 132
Framtidsutsikter, s. 134

23. Konsument Sortiment, s. 135

Sortiment, s. 136

24. Förebyggande åtgärder mot skadegörare, s. 139

Dränering och bevattning, s. 139
Kalkning och gödsling, s. 139
Friskt utsäde, s. 140
Förgroning, s. 140
Växtföljd, s. 140
Blastdödning och skörd, s. 141
Upptorkning och lagring, s. 141
Hygienåtgärder, s. 141
Analyser, s. 142
Översikt lagringssjukdomar, s. 143

25. Karantänsskadegörare, s. 144

26. Svampsjukdomar, s. 145

Bladmögel, s. 145
Blåsskorv, s. 148
Bomullsmögel, s. 149
Fusarium, s. 150
Gropröta, s. 152

Gråmögel, s. 152
Phoma, s. 153
Pythium, s. 155
Potatiskräfta, s. 156
Pulverskorv, s. 157
Rhizoctonia, s. 159
Rödröta, s. 163
Silverskorv, s. 165
Svartpricksjuka, s. 166
Torrfläcksjuka, s. 168
Vissnesjuka, s. 170

27. Bakteriesjukdomar, s. 172

Nätskorv, s. 172
Ljus ringröta, s. 173
Mörk ringröta, s. 174
Stjälkbakterios, s. 175
Vanlig skorv, s. 178

28. Virussjukdomar, s. 181

Bekämpning av virus, s. 181
Virus som överförs med bladlöss, s. 182
(PVY, PLRV, PVA)
Virus som överförs mekaniskt, s. 186
(PVX)
Jordburna virus, s. 186
(Mop Top, Rattlevirus)
Tobaksnekrosvirus, TNV, s. 189
Rhizomania, s. 189
Potato Spindle Tuber Viroid, s. 189

29. Nematoder, s. 190

Allmänt förebyggande, s. 191
Sedentära, endoparasitära, s. 192
(potaticystnematod, rotgallnematod)
Migrerande, endoparasitära, s. 196
(rotsårsnematod)
Ektoparasitära, s. 198
(stubbrotsnematod)

30. Insekter och skadedjur, s. 200

Amerikanska jordloppor, s. 200
Bladlöss, s. 201
Harkrank, s. 202
Jordfly, s. 203
Knäpparlarver, s. 204
Koloradoskalbagge, s. 206
Potatisstamfly, s. 208

Sniglar, s. 209
Stinkfly, s. 210
Stritar, s. 211

31. Övriga skador, s. 212

Anthocyanfärgning, s. 212
Blixtnedslag, s. 212
Flossning, s. 213
Frostskada, s. 213
Grönfärgning, s. 214
Hagelskada, s. 214
Little potato, s. 214
Nagelmärken, s. 215
Ozon - marknära, s. 215
Rostfläckar, s. 215
Stötblätt, s. 215
Tryckskada, s. 216
Uppsvällda lenticeller, s. 216
Värmeskada/syrebrist, s. 216
Växtsprickor, s. 216

32. Symptom av brist eller överskott på näringsämnen, s. 217

Kväve, s. 217
Fosfor, s. 217
Kalium, s. 218
Magnesium, s. 218
Kalcium, s. 219
Svavel, s. 219
Mikronäringsämnen, s. 220
Vatten, s. 221

33. Kokkvalitet, s. 222

Blötkokning, s. 222
Sönderkokning, s. 222
Mörkfärgning – enzymatisk, s. 223
Mörkfärgning efter kokning, s. 223
Mörkfärgning vid fritering, s. 223
Bismaker, s. 223

Bilaga 1, s. 224

Tabell för omvandling av specifik vikt eller undervattenvikt till torrs substans och stärkelseinnehåll

Annonser, s. 225

Författarna, presentation, s. 240